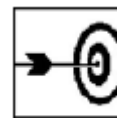

Název šablony: V/2 Inovace a zkvalitnění výuky směřující k rozvoji odborných kompetencí žáků středních škol

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0642
Číslo materiálu	VY_52_INOVACE_KDE3-4_38
Název školy	Janáčkova konzervatoř a Gymnázium v Ostravě, příspěvková organizace Československá 40, Ostrava
Autor	PhDr. Hana Adámková Heidrová, Ph. D.
Předmět	Dějiny kultury
Tematický celek	Umění středověku
Ročník	3. ročník JKO
Datum tvorby	9. 3. 2013
Anotace	Kultura v době rozvinutého feudalismu
Metodický pokyn	Lze použít k výkladu a zároveň k ověření probrané látky (také jako samostatnou práci)
Pokud není uvedeno jinak, uvedený materiál je z vlastních zdrojů autora	

12. UMĚNÍ STŘEDOVĚKU

4. KULTURA V DOBĚ ROZVINUTÉHO FEUDALISMU

- společnost rozvinutého feudalismu; 12.-15.století; dálkový obchod; cechy; města - střediska obchodu; upevňování postavení církve; křížové výpravy
- papežské schizma (14. st.) = reformní hnutí
- velké monarchie (Francie, Anglie, Španělsko, Portugalsko, Rusko - 15. st.), jinak roztržité země (Německo, Itálie)
- Český stát: poslední Přemyslovci a Lucemburkové = posílení autority v rámci Evropy
- **Církev:**
 - vznik řádů (dominikáni, františkáni); kláštery, kostely, katedrály
 - pěstovala se teologie, sepisovány legendy
- **Světská šlechta:**
 - hrady a tvrze; žongléři, trubadúři, truvéři...
 - „ideál dvorného rytíře, jenž oplývá ctnostmi a zbožně obdivuje něžné pohlaví“, udatnost, ušlechtilost
- **Školství**
 - nejstarší univerzity – Salerno, Boloňa, Paříž, Oxford, Cambridge, Salamanca, Padova, Krakov; Praha – 1348 (Karlova univerzita)
 - 4 fakulty: filozofická, právnická, lékařská a teologická (na filozofické /artistické/ se vyučovalo *sedm svobodných umění*:
 - ♦ *trivium* - gramatika, rétorika, dialektika;
 - ♦ *quadrivium* - aritmetika, geometrie, astronomie a musica)
- **Centra vzdělanosti:** *univerzity; kláštery; dvorské školy*
- **Vliv Arabů:**
 - stavitelství (Córdoba, Alhambra v Granadě); Granada – poslední bašta Maurů, do roku 1492
 - věda: arabské číslice, symbol nuly, trigonometrie, astronomie a algebra, lékařství
 - termíny: algebra, aldehyd, alkohol, alchymie, alkalický, almanach apod.
 - památky: *Lví dvůr v Alhambře, 14. st.* (vliv křesťanské gotiky); *Červená Alhambra* – sídlo Maurských králů; památka UNESCO

Společnost

Vliv arabské kultury

- **Scholastika:** středověká školská věda; označení pro středověké filozoficko-teologické učení; centrálním problémem scholastiky byla otázka na poměr pravdy založené na víře a na rozumu
 - *raná – 11. století*
 - *vrcholná – 12.-13. století*
 - *pozdní scholastika – 13.-14. století*

Raná scholastika

- spor o „universalia“ /mezi „realisty“ a „nominalisty“/
 - **Realismus – „universalia ante res“ („universalia jsou před věcmi“)**
 - všeobecné pojmy (ideje, univerzálie) mají samostatnou realitu; jsou původnější než stvořené věci
 - Anselm z Canterbury
 - „otec scholastiky“
 - víra předchází myšlení: „*Credo, ut intelligam.*“
 - „ontologický důkaz Boha“ (z toho, že existuje pojem, usuzuje na existenci Boha)
 - **Nominalismus – „universalia post res“ („universalia jsou po věcech“)**
 - obecné pojmy jsou jen v našem vědomí; jen jména; nejsou skutečná (neexistují)
 - Jan Roscelinus
 - aplikace na otázku trojjednosti Boha (neexistuje jeden Bůh, ale tři osoby – Otec, Syn a Duch Svatý) – musel to odvolat
 - **Syntéza – „universalia in rebus“ („universalia jsou ve věcech“)**
 - „pojmy jsou schopností našeho rozumu vyabstrahovat z věcí to, co je na nich podstatné; jako takové existují pojmy nejen v našem rozumu, ale i v každé věci...“
 - Petr Abélard
 - „*Intelligo, ut credam.*“

Vrcholná scholastika

- svět ovládá *Aristoteles* (studují se jeho spisy) = 12. století je někdy označováno jako „středověká renesance“
- snaha filozofie pojmout veškeré poznatky do souhrnného a definitivního systému poznání světa, do „encyklopedického systému všech věd, jejichž korunu tvoří teologie“
 - vznikají tzv. *sumy* – souhrnné vědění
 - vznik univerzit (Paříž, Kolín, Oxford, Padova) – vůdci intelektuálního života
 - další centra filozofického a teologického myšlení – řády *dominikánů* (1216) a *františkánů* (12.-13. st.)
- **ALBERT VELIKÝ (1193-1207/8)**
 - dominikán; „doctor universalis“; přednášel na univerzitách
 - 21 svazků spisů; komentáře k Aristotelovi; badatel (botanika, zoologie, chemie)
 - etika = svědomí

➤ **TOMÁŠ AKVINSKÝ (1225-1274)**

- dominikán; učil na mnoha univerzitách (Boloňa, Kolín, Paříž, Neapol)
- žákem Alberta; vytvořil největší naukový systém středověku
- díla: *Suma teologická* a *Suma filozofická* (+ další díla)
- vědění a víra nejsou v rozporu; existenci Boha lze dokázat rozumem = racionální pojetí
- 1322 prohlášen za svatého; 1879 tomismus povýšen na oficiální filozofii katolické církve

Pozdní scholastika

➤ **ROGER BACON (13. st.)**

- Angličan (františkán); exil, vězení
- ořásá principy scholastiky; vytýká scholastikům neznalost matematiky; návrat k bezprostřední zkušenosti; experimenty ve fyzice a optice
- stojí na počátku rozvoje přírodních věd, předchůdce Leonarda

➤ **DUNS SCOTUS (13. – 14. st.)**

- Angličan (františkán); profesorem v Oxfordu; precizní znalost Aristotela
- zjišťuje rozpor mezi „pohanským filozofem“ a „křesťanskou vírou“

➤ **VILÉM OCCAM (13. – 14. st.)**

- obnovení nominalismu; z oblasti rozumové uchopitelnosti vylučuje celou teologii; poznat Boha je nemožné

DŮSLEDEK: Je zrušeno pouto mezi vírou a věděním, které scholastika po staletí udržovala. Obě oblasti jsou nyní samostatné. Existuje dvojí pravda – vědění (filozofie a věda) a víra (náboženství a teologie) se nadále rozvíjejí podle svých vlastních zákonitostí a bez ohledu na sebe navzájem. Rozdvojenost víry a vědění pak prostupuje celou moderní kulturu.

Literatura

- legendy (světec) a hrdinská epika (statečný bojovník)
- Píseň o Rolandovi (12. st.) (Chanson de geste – píseň o činech)
- Píseň o Nibelunzích (12.-13. st.); Slovo o pluku Igorově (12.st.)
- rytířský epos: Alexandreis; Tristan a Isolda, Parsifal; Cid
- Česká Alexandreida; Dalimilova kronika, Dáblova bible
- městská lit.: Podkoní a žák; Satiry; Bajky
- husitská literatura (předchůdci; Jan Hus; polemické spisy; Petr Chelčický)

Literatura

Hudba

- církevní zpěv (tropy, hymny, sekvence)
- duchovní neliturgický zpěv (hry a písně - *Svatý Václave* - 12.st.)
- světská hudba - písně mravoučné, politické, milostné, pijácké = *Carmina burana* (13. st.)
- dvorská lyrika: trubadúři a truvéři; minnesäng; *Čechy* = *Dřievo sie listem odievá*

Hudba

- instrumentální hudba: hudebníci na dvorech; cechovní společnosti ve městech
- rozvoj polyfonie - notredamská škola (Leoninus; Perotinus)
- *Paralela gotické hudby a architektury* - v hudbě výstavba skladeb do výšky: vícehlas se staví odspodu k vrchnímu třetímu nebo čtvrtému hlasu (co je výš, je logicky blíže Bohu...)
- Ars antiqua (1250-1320) a Ars nova (14. století)
- Hudebně-estetické názory středověku:
 - hudbou se zabývali: *musicus a cantor*
 - *Musicus* je hudební teoretik; teoretické myšlení o hudbě nemá nic společného s praxí...
 - *Cantor* je většinou zpěvák, hudební praktik
 - středověké myšlení obdivuje *hudební krásu založenou na matematicky vyjádřitelných vztazích* (pythagorovský vliv); středověcí učenci pokládali *proporti* za hlavní pojem hudby
 - všechny středověké definice hudby a hudební krásy vyjadřují číselnou, formální dokonalost
 - hudba začleněna do tzv. *sedmi svobodných umění*

Divadlo

- náboženské
 - pův. latinsky; od 13. století v národních jazycích; formy:
 - Francie:
 - *Mystéria* – biblické události od stvoření světa; epické hry
 - *Mirákl* – zázrak; události ze života světců; v nár. jazycích; mimo kostel, nejčastěji na náměstí
 - Německo:
 - *Pašijové hry* – obraz Kristova utrpení, smrti a vzkříšení (trvaly 2-4 dny)
 - Čechy:
 - *Náboženské divadlo* (příhrobní scény)
 - dekorace: bohaté a nákladné; realistické i fantastické prvky, peklo (dračí tlama s plameny, postavičky čertů a ďáblů)
- světské
 - vyrůstá z prostředí zábav a karnevalů
 - první světské hry z Francie 13. stol - Adam de la Halle (Robin a Marion)
 - formy:
 - **lidová fraška** = krátká hra, zobrazující směšné situace a postavy každodenního života; hrubá a nevázaná komika; tři až čtyři typické postavy (hloupý nebo mazaný sedlák, lakomec, nevěrná žena, šejdiř apod.); autoři i Villon a Rabelais; veliký úspěch, nevyžadovaly nákladnou scénu; prosté pódium, často na náměstích a na tržištích (česká fraška - Mastičkář)
 - **sottie /sotý/** – svátky bláznů; během slavností veselé hry, masky, typický žlutě zelený kostým a bláznovská čepice s oslíma ušima
 - **masopustní hry** – Německu (Norimberk): Hans Sachs (15.-16. st.) - přechod k renesanci
 - **moralita** – Francie, Anglie; alegorické postavy (Smrt, Ctnost, Neřest, Střidmost); konflikt mezi dobrem a zlem v duši hříšníka

Divadlo

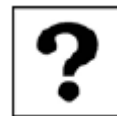

Tanec

- dvorské tance - párové (umělecká hra); chorea (kolo) - v kruhu; někdy až 20 tanečníků
- cechovní tance - řemeslníci (mečové, šermířské, kožešnické tance); zvláštní oděv
- lidové tance
- tanec smrti (danse macabre) - tanec živých s mrtvými dvojníky, symbolizoval zánik a zmar

Kontrolní otázky:

1. *K čemu dospěla pozdně středověká filosofie a kdo byl jejím představitelem?*
2. *O čem byly následující formy duchovního středověkého divadla? Mirákl, mystérium, pašijové hry?*
3. *Přibližte, jak se ve vrcholném středověku rozvíjelo školství a které univerzity v Evropě patří mezi nejstarší.*

Literatura:

Jůzl, M.a kol. *Dějiny umělecké kultury I.* SPN, Praha 1989, ISBN 80-04-22192-0.

Störig, H.J. *Malé dějiny filozofie.* Zvon, Praha 1991.

